

מאמר

וכי ידיו

שנמסר מפי מורינו רה"י

הרה"ג ר' אברהם יעקב פריצקי שליט"א



קונטרס זה יוצא לאור על ידי מכון "דעה את ה'" להוצאת ספרים ומאמרים על דרך "חכמת האמת", שעל ידי "שיבת השער לה" ללימוד הנגלה והנסתר.

פרק א', ובן



התוקע לתוף הבור או לתוף הדות או לתוף הפטס, אם קול שופר שמע, יצא. ואם קול הברה שמע, לא יצא. ובן מי שהיה עובר אחורי בית הכנסת, או שהיה ביתו סמוך לבית הכנסת, ושמע קול שופר או קול מגלה, אם בן לבו, יצא. ואם לאו, לא יצא. אף על פי שזה שמע וזה שמע, זה בן לבו וזה לא בן לבו:

משנה זו תמוהה מאד (ובך הקשה גם ב"תפארת ישראל"), שהרי שני דינים אלו הכתובים בה שני דינים אחרים הם, והוא שהדין הראשון – "אם קול שופר שמע יצא ואם קול הברה שמע לא יצא" הוא דין בעצם הדבר – שבלא שמיעה הוא לא יצא, ואילו הדין ש"אם בן לבו יצא ואם לאו לא יצא" מפורש בגמ' שהוא מדין "מצוות צריכות כוונה" – והוא תלוי במחלוקת בעניין זה, ואם כן מהו הדמיון ביניהם שמשום כך כותבת המשנה על הדין השני "ובן" – כמו הדין הראשון.

והנה, הגמ' מביאה שצריך שגם המשמיע יכוון להוציא, ועל כך שואלת הגמ' מהמשך המשנה "ובן מי שהיה עובר אחורי בית הכנסת או שהיה ביתו סמוך לבית הכנסת ושמע קול שופר או קול מגלה, אם בן לבו יצא ואם לאו לא יצא", והבינה הגמ' שמדובר שהשליח צבור לא התכוין להשמיע, ואם כן היא שואלת מדוע השומע יצא. על כך היא עונה, שדעתו של שליח הציבור היא על "כוליה עלמא".

באמת, יש להבין מהי ההו"א בגמ' – מדוע חשבה הגמ' שמדובר שהוא לא התכוין להשמיע, ומהי המסקנא – שהוא כן התכוין.

ביאור הדבר הוא, שאכן גם בהו"א וגם במסקנא ברור שאין דרכו של שליח הציבור להיות "משמיע", אלא שחדשה המשנה שיש דין מיוחד בשליח ציבור מ"דין הציבור", והוא שכשם שיש דין שכשהציבור מקבלים שבת הרי היא חלה על כולם, כך חדשה המשנה שמכלל ענייניו של שליח הציבור הוא שכוונתו כוללת את כולם, ואף שאין כאן "שומע ומשמיע" ממש מכל מקום השומע יצא. אם כן, ההו"א היתה שאמור להיות שהוא לא יוציא שהרי אינו משמיע, ועל כך בא החידוש שאעפ"כ הוא יכול להוציא משום דין הציבור.

בכך יבואר מדוע המשנה כותבת גם אחורי בית הכנסת וגם ביתו סמוך לבית הכנסת, והוא משום שיש כאן שתי דרגות של חידוש ביחס של המצטרף אל ה"ציבור".

פרק ג', אבי"ע



ביאור הדברים:

הנה, קבלנו מרבתינו, שישנן ארבעה עולמות, והם "אצילות בריאה יצירה ועשיה".

משמעותן היא: "אצילות" – אצלו יתברך. "בריאה" – מלבר אליו – מבחוץ אליו, שהרי הוא אינו "אצלו". "יצירה" – בריחוק נוסף בו רק מציירים אותו יתברך. "עשיה" – מקום בו רק עושים את דברו אך אין בכך כל קרבה אליו ואפילו בתור ציור הדברים.

והנה, ארבע עולמות אלו, מביאות לארבע אפשרויות שהן ארבע דרגות בעבודת ה'.

א. משום שכך היא ההלכה, וכך כתוב בשלחן ערוך. דרגה זו היא דרגה בסיסית. אדם שכל מעשיו הם משום כך, הרי הוא ומעשיו הם בדרגת עולם העשיה, משום שהבנתו את עניין המצוות היא בכך שיש לו לקום ולעשותם – עשייה.

ב. מעבר לכך – כשהוא מתחיל לצייר במחשבתו מי צווהו, לשם מה הוא צווהו, ואיך מצוותיו מביאים לקרבתו אל בוראו. עם ציורו זה, הוא מתעלה עד להיות מציאותו ועבודתו את בוראו בדרגת עולם היצירה בה כל עבודתו מושתתת על ציורו את בוראו, ובמקביל לציורו את הדברים הרי הקב"ה מצייר לו כיצד מצוותיו מקרבים אותו אל בוראו.

ג. מעבר לכך – כשהוא מתרומם עוד, הרי הוא מתקרב אליו יתברך בפועל, עד שלא די בכך שהוא מצייר את הדברים, אלא שאכן הוא מוצא את מקומו "לבר" מהקב"ה, ובאופן שהוא חש ממש את מציאות הקב"ה – שהוא יתברך בפנים, והאדם עושה המצווה סמוך אליו – בחוץ – מ"לבר".

ד. עם גידול חשקו ואהבתו אליו יתברך, הרי הוא זוכה שהקב"ה יכניסו מהיותו מלבר – אל לפנים ממחיצתו, ובכך הוא מוצא את עצמו "אצלו" ממש.

נמצא, שעיקר העניין בעולם העשייה, הוא לעשות את המצוות כהלכתן. עיקר העניין בעולם היצירה הוא לצייר שיש הקב"ה ועל ידי המצוות אנו קשורים אליו, עיקר העניין בעולם הבריאה הוא להרגיש מלבר אליו, עד שהקב"ה "שואב" אותנו אליו יתברך להיותנו "אצלו".

פרק ד', סדר המשניות



כשנדקדק נראה, שסדר הכוונות במשניות אלו בנוי לפי סדר העולמות:
התוקע לתוף הבור או לתוף הדות או לתוף הפטס, אם קול שופר שמע יצא,
ואם קול הברה שמע לא יצא.

דין זה הוא דין בסיסי, והוא מדין "עולם העשייה" – שחובת האדם לעשות את
המצווה ולשמע קול שופר.

ובן מי שהיה עובר אחריו בית הנסת, או שהיה ביתו סמוך לבית הנסת,
ושמע קול שופר או קול מגלה, אם כון לבו, יצא. ואם לאו, לא יצא. אף על פי
שהשמע וזה שמע, זה כון לבו וזה לא כון לבו:

דין זה הוא מדין "עולם היצירה" – שיש לו לאדם לצייר במחשבתו שהמצווה
נעשית לשם הקב"ה, והוא משום ש"מצוות צריכות כוונה".

"והיה כאשר ירים משה ידו ונבר ישראל וגו', (שמות יז) וכי ידיו של משה
עושות מלחמה או שוברות מלחמה. אלא לומר לה, כל זמן שהיו ישראל
מסתכלים בלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים היו מתגברים.
ואם לאו, היו נפלין".

דין זה הוא מדין "עולם הבריאה" השואף להגיע אל "עולם האצילות", והוא
שיש לו לאדם להבין שישנה אפשרות שהוא יתעלה ויגיע אל היותו "מלבר"
לקב"ה, כשם שמשה רבינו היה מלבר אליו והרים את ידיו אל מקום הכבוד
שבאצילות.



פרק ה', ידי משה



ביתר עומק:

הנה, ב"מלאכת שלמה" ביאר מהי הדרך שמועיל ה"מסתכלין כלפי מעלה" ל"ידיו של משה", והוא שידי משה הם הם מחזיקי הלוחות. והנה, עניין לוחות הברית הוא עצם קשר הברית עם הקב"ה, ומכיוון שהקב"ה הוא מקור החיים, הרי שחיים אלו הנמשכים מהקב"ה אחוים בלוחות הברית עד שחיים אלו הקבועים בלוחות מחזיקים את הארון שבו הלוחות, וכהמשך לכך הארון נושא את הכהנים בבחינת "חי נושא את עצמו" ו"הארון נושא את נושאו".

ובאמת, דבר זה – שהלוחות עצמם יהיו "חיות" תלוי בקשר שלנו עמו יתברך, שהרי כשמשה הוריד את הלוחות במתן תורה הוא אחז בהם כשהם היו "חיות", אך משחטאו ישראל בעגל עזבו החיים את אותם הלוחות, הם כבדו ונפלו מידיו.

על דרך זו, מכיוון ש"ידיו של משה" היו מוכנים לאחוז בלוחות הברית, כך הוא הדבר גם בידיו של משה בשעת המלחמה נגד עמלק. סדר הדבר הוא, שבאמת החיים של מעלה היו אמורים להחזיק את ידי משה, אלא שהיא גופא שבכדי שהעליונים יחזיקו את ידי משה יש צורך שישראל יסתכלו כלפי מעלה.

והנה, כשנתבונן נראה, זוהי ממש הגדרת ה"אצילות" המקרבת אליה את עולם הבריאה. אם כן, סוד "כוונה" זו של מסתכלין כלפי מעלה" הוא בדרגה של ה"לבר" הרוצה להיות "אצלו".



פרק ו', מיחיד לציבור



על בסיס המבואר שסדר משניות אלו הוא כפי סדר העולמות, הרי כשנדקדק עוד נראה, שיש בכך גם עלייה מדרגות של יחידים העושים כל אחד בפני עצמו לעשייה על ידי הציבור.

הנה, קיום המצווה באופן של עשייה הוא דין בכל יחיד – שכל אדם מישראל חייב בשמיעת קול השופר.

מעבר לכך, ביצירה מתעלה הדבר עד שמצוות התקיעה נעשית על ידי שליח הציבור המוציא את הרבים ידי חובתן, וכפי שהתבאר לעיל שדין זה של "שליח ציבור מוציא" הוא מ"דין הציבור".

מעבר לכך בבריאה מתעלה הדבר לכך שלא כל אחד יכול להגיע לדרגה זו, אלא הדבר תלוי בידיו של משה העולות עד אל האצילות.

טעם עלייה זו מיחיד לציבור הוא, משום שככל שעולים מעלה כך גדל כח היחוד, ואם כן ככל שעולים יותר תלוי הדבר יותר באדם אחד המרכז את כח הציבור.



פרק ז', איכה



בדברים הנזכרים יתברר טעם הדבר שכל סדר זה נכתב בדווקא במסכת ראש השנה – בעניין תקיעת השופר.

הנה, ביום ראש השנה גורש האדם מגן עדן. מבואר בדברי רבותינו, שאין פירוש הדבר שהוא גורש ממקום אחד על פני כדור הארץ למקום אחר, אלא פירושו הוא שקודם חטאו הוא היה חי עם הקב"ה "אצלו" עד שהקב"ה דיבר עמו, וחטאו גרם לו שהוא גורש מזיכוכו בהיותו "אצל" הקב"ה אל עולם העשייה.

אם כן, בכדי לחזור אל המקור בו היינו – בעולם האצילות, אמורות כל מצוותינו ביום זה להיות ביעוד לחזרתנו אל עולם האצילות, דהיינו להגיע אל כך שידינו יהיו מגיעות עד אל ה"חי נושא את עצמו" – שהרי מקור החיים הוא "אצלו". משום כך, ביום זה בדווקא חוזרת בחינת ידי משה – המייעדים עצמם לעלות אל עולם האצילות.

וביתר עיון. אותה ירידה מעולם האצילות אל עולם העשייה ואותה עלייה אפשרית חזרה אל עולם האצילות, הם הם שורש כובד ידי משה כשמשמעות הדבר היא ירידה מלהיות "אצלו" "חי נושא את עצמו" ואפשרות אחיזתן בלוחות הברית ה"חיים".

וביתר בירור: ביום זה – כשהקב"ה מעבירנו כבני מרון, הרי הדין הוא בעצם שאלת הקב"ה אותנו את אותה השאלה שהוא שאל את אדם הראשון ביום זה אחר החטא "איכה???" זהו הדין – מהו מיקומך כאן בעולם – האם אתה רק ב"עשייה" או שאתה מתקרב להיות "אצלו"!!!

והנה, תשובתו של האדם הראשון על כך היתה שהוא ירד להיותו בעולם העשייה והוא מתחבא מפני הקב"ה שבעולם האצילות. ואולם, שאלתנו את עצמנו היא האם אין לנו מחויבות ביום זה לעלות מהשמיעה שבעולם העשייה אל כוונת המצווה שבעולם היצירה ומשם אל ידיו של משה שבעולם הבריאה המורמות אל מקור החיים שבלוחות הברית שבעולם האצילות?

זהו דיננו!



פרק ח', נחש ממית או מחיה



עוד ממשיכה המשנה ואומרת על כך, "פּוֹצֵא בְדָבָר אֶתְּהָ אֹמֵר, (במדבר כא) עֲשֵׂה לְךָ שָׂרָף וְשִׂים אֹתוֹ עַל נֶס, וְהָיָה כָּל הַנְּשׂוּף וְרָאָה אֹתוֹ וְחָי. וְכִי נָחַשׁ מִמִּית, אִם נָחַשׁ מְחִיָּה. אֲלֵא, בְּזִמְנֵי שִׂישְׁרָאֵל מִסְתַּפְּלִין כְּלָפֵי מַעְלָה וּמִשְׁעַבְדִּין אֶת לִבָּם לְאַבְיָהֶן שְׁבַשְׁמִים, הֵיוּ מִתְרַפְּאִים, וְאִם לֹא, הֵיוּ נִמְוָקִים".

משמעות הדבר היא, שהרי זה עתה אוחזים אנו בהיות האדם הראשון בגן עדן ובאחיזה בעץ החיים הבאים והנמשכים אל הלוחות החיות הנושאות את ידיו של משה, ואם כן ראוי הוא להזכיר לנו היטב את הנחש הממית והמחיה שאף הוא ביום זה – יום ראש השנה החטיא את האדם.

על כך ממשיכה המשנה ואומרת חרש, שוטה, וקטן, אין מוציאים את הרבים ידי חובתן. כשנדקדק נראה שחרש הוא שאינו שומע ולכן הוא אף אינו מותאם לחיוב עולם העשיה, שוטה אינו מותאם לעולם היצירה בו מציירים במחשבה את הקב"ה, ואילו קטן באופן כללי הרי יכול להיות בבחינת העשיה והיצירה אלא שהוא לא יכול להיות בבריאה עד לאצילות.

בכך מתבאר טעם הדבר שכתבה המשנה ש"אין מוציאים את הרבים ידי חובתן", והוא משום שכפי הנזכר בדרגות הגבוהות אליהן שואפים אנו להגיע הדרך היא בדווקא שהאחד כמשה רבינו מוציא את הרבים.

בכך ייושב גם כפל הלשון שישנה בגירסת הרא"ש "זה הכלל כל המחוייב בדבר מוציא את הרבים ידי חובתם ושאינו מחוייב בדבר אינו מוציא את הרבים ידי חובתם", משום שהיא גופא באה המשנה לומר – את חיוב זה שחייבים אנו לבחון את עצמנו האם מחוייבים אנו עד כדי שנוציא את הרבים, או לא ח"ו.

